
EN NY POLITISK ARENA

TOIVO SJÖRÉN

Väljarna valde socialdemokraternas väg. Det gjorde de mot en bakgrund av att flertalet väljare anser att det är viktigare att kakan fördelas rättvist än att den växer och blir större. Där två av tio tror att en värmskatt skulle halvera budgetunderskottet och där kopplingen mellan nya jobb och nya företag är svag.

Årets valrörelse kom väsentligen att handla om andra frågor än 1991 års. Då, 1991, var det miljön, sänkta skatter, offentlig sektor, lag och ordning som hamnade i topp när väljarna prioriterade bland de viktigaste valfrågorna. Sysselsättningsfrågan, som hamnade i topp i årets val, hamnade då på en sjundeplats.

Den värderingsmässiga grunden för valrörelsen var också annorlunda än den var 1991. Inför 1991 tyckte en klar majoritet att skatterna skulle sänkas. Idag har denna andel sjunkit kraftigt. 1991 tyckte en majoritet att den offentliga sektorn skulle minska. Idag finner man en majoritet för en bevarad eller ökad offentlig sektor.

Väljarnas viktigaste frågor i år har också i mångt och mycket rört sig om den offentliga sektorn. Inte minst bland

kvinnor har frågor som sjukvård, barnomsorg och äldreomsorg betraktats som viktiga för deras val av parti.

Starkare ställning

I de allra flesta frågor, som prioriteras av väljarna har socialdemokraterna, haft en starkare ställning än vad de borgerliga partierna har haft. Man kan notera att sysselsättningsfrågorna ofta inte ses som en del av den ekonomiska politiken eller av näringspolitiken utan som en separat del som kräver åtgärder i sig. Så när människor säger att borgerliga partier är bättre på näringspolitik sammankopplas detta inte direkt med fler arbetstillfällen inom företagen

Egalitära drag

Samtidigt som fokus har hamnat på frågor som berört den offentliga sektorn kan man konstatera att det i Sverige finns ett starkt egalitärt drag. En stor majoritet av svenskarna svarar i opinionsundersök-

---

TOIVO SJÖRÉN är projektledare på SIFO.

ningar att de föredrar att den ekonomiska kakan fördelas lika hellre än att den växer. Man föredrar ett samhälle där alla har det ungefär lika bra framför ett samhälle som belönar den som är flitig och begåvad och som gör att han eller hon får det betydligt bättre än alla andra. På denna punkt avviker de moderata väljarna från en majoritet i de andra partierna.

Man måste komma ihåg denna grundinställning för att förstå reaktionerna kring postchefens lön i början av valrörelsen. När man från Posten försvarade sig med att postchefen skulle ha samma lön som privatanställda företagsledare, fanns det en liten förankring bland väljarna för en sådan åsikt. Sannolikt bidrog också denna typ av lönehöjningar till bilden av hur mycket exempelvis en skatt på högre inkomster skulle ge.

Socialdemokratins styrka

Socialdemokratien hade sedan hösten 1992 haft opinionsiffror omkring 50 procent. I dessa siffror liksom i valresultatet på dryga 45 procent ligger en betydande önskan om att återskapa det förlorade "folkhemmet". Bibehållande eller återskapande av välfärd och trygghet har hos stora grupper stått i centrum. Mycket av socialdemokratins styrka kan sannolikt förklaras utifrån detta perspektiv. Samtidigt som dessa trygghetssökande grupper vuxit i styrka i detta val finns det andra grupper som bejakar och tycker förändringarna varit bra. Avståndet och polariseringen har därmed ökat mellan de

förändringsbenägna och de förändringsobenägna.

Ett alternativt förklaringsätt till socialdemokratins styrka skulle kunna vara att det inte skett några värderingsförändringar utan att de är ett uttryck för väljarnas otrogenhet mot partier och en ovilja mot att se de faktiska problemen i ekonomi och samhälle. Väljarna misstror alla politiker men ger sina röster till de som kan lova mest och det är alltid oppositionspartier som kan lova mest. När det gäller socialdemokratien finns det dock en förväntan på partiet som ligger långt över vad socialdemokratien lovat i valmanifest och valprogram.

Bilden grumlades

Det var förmodligen därför som diskussionen om karensdagen fick så starka effekter på det socialdemokratiska valresultatet. Sannolikt bidrog den starkt till att socialdemokratien förlorade fem procentenheter under de sista valveckorna. Inte på grund av karensdagen i sig utan för att den grumlade bilden av en socialdemokrati som förväntades kunna återställa eller bevara det som hade varit. Grupper av socialdemokratiska sympatisörer kom därmed inte att känna igen partiet.

Om väljarna inte kommer att få sina förväntningar infriade tror jag att vi i Sverige kommer att få se starka rörelser bland väljarkåren och en stor besvikelse som kan få sitt utlopp i många olika riktningar.

Saknas krismetvetande?

Saknas då krismetvetande överhuvudtaget hos väljarna?

Nej, sex av tio betraktar de svenska ekonomiska problemen som mycket allvarliga. I denna fråga finns det samma medvetenhet hos såväl socialdemokratiska som borgerliga väljare. Det finns också en uppslutning omkring uppfattningen att de ekonomiska problemen inte skall vältras över på nästa generation. Däremot finns det oklara uppfattningar om vad en åtgärd som införandet av den så kallade värnskatten skulle ge för effekter. Fyra av tio tillfrågade tror att värnskatten skulle täcka en fjärdedel av det statliga budgetunderskottet och ytterligare 22 procent tror att värnskatten skulle täcka ungefär hälften av budgetunderskottet.

Ledarskap i kris

Redan vid det förra valet kunde man konstatera att förtroendet för olika ledargrupper var lågt. Under åttiotalet stod näringslivets ledare högt i kurs men med bank- och fastighetskriser tonade deras förtroende snabbt bort.

Fackliga ledare måste nu på ett helt annat sätt arbeta för att vinna förtroende. Deras handlingsutrymme är mindre än tidigare. Fallet Törnman i Kiruna behöver inte vara något isolerat fall.

Tappat kontakten

Det förefaller som många ledare inom politik, näringsliv och organisationer tappat kontakt med hur människor tänker och tycker.

Ibland kan man se att dessa ledare försvarar sig med att det de gjort varit legalt. När man valt att försvara sig på detta sätt visar det att man inte förstått ledarskapets villkor. Det är i och för sig inget nytt att det legala inte alltid varit legitimt. Det har alltid funnits självskrivna regler som inte utgjorts av lagar men som människor använder för att bedömma vad som skulle vara rätt och riktigt.

Partiledarna betydelsefulla

När man konstaterat denna ledarskapskris kan det synas paradoxalt att samtidigt säga att partiledarna har en stor betydelse för människornas val av parti. Men idag är partiledarna via TV det vanligaste sättet att få kontakt med ett politiskt parti.

I regel har partiledaren störst betydelse för de borgerliga väljarna.

Men de har en helt avgörande betydelse för partier kring de fyra procenten.

I den förra valrörelsen var det bristen på partiledare och insatserna i slutdebatten som gjorde att miljöpartiet åkte ur riksdagen. I år kan miljöpartiets framgångar till stor del tillskrivas Birger Schlaugs insatser. KDS-ledarens insatser i slutdebatten var naturligtvis avgörande för partiet, även om det inte kan vara speciellt många KDS-väljare som bestämde sig efter slutdebatten. Framgången för Vänsterpartiet handlar till en del om framtoningen i slutdebatten på fredagen.

Carl Bildt en vinnare

Totalt sett kan man annars säga att Carl

Bildt var valrörelsen vinnare. 25 procent av allmänheten tyckte att han inför slutveckan hade gjort de bästa insatserna, Ingvar Carlsson nådde trots betydligt fler sympatisörer bara upp till 24 procent. 43 procent av socialdemokraterna tyckte att Ingvar Carlsson hade gjort de bästa insatserna i valrörelsen. Mycket tyder därför på att Carl Bildt som person haft en stor betydelse för moderaternas valresultat.

I övrigt kan man notera att Bengt Westerberg och Olof Johansson uppfattas som de partiledare som gjorde de sämsta

insatserna i årets valrörelse. Olof Johansson hade under våren ett betydligt bättre utgångsläge genom sitt beslut att avgå på grund av Öresundsbron. Han utnyttjade dock inte goodwillen från öresundsfrågan under sommaren och valrörelsen.

Att partiledaren har stor betydelse visar också exemplet Ny Demokrati. Fortfarande finns det grupper som skulle kunna tänkas stödja ett parti som Ny demokrati men utan tydlig partiledare som når in i massmedia kan ett sådant parti inte lyckas.